

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף עה

[מכוסס ע"פ ביאור 'תברותא']

משנה: ואלו הן הנשרפים: כלומר החייבים מיתת בית דין של שריפה.

יש בכלל אשה ובתה: המשנה חוזרת למקרה הראשון של חיוב שריפה דהיינו למי שבא על "אשה ובתה" ומבארת שיש בכלל הנשרפים על עבירת האיסור של הבא על "אשה ובתה", דהיינו אם חמותו וחמותו (המפורשות בתורה, שהבא על כל אחת מהן דינו בשריפה), גם נשרפים נוספים הנכללים גם הם באיסור "אשה ובתה". וזאת על אף שלא נאמר במפורש בתורה שדינם בשריפה. ואלו הם:

א. הבא על **בתו** שאינה מאשתו, אלא היא בת אנוסתו.

ב. וכן הבא על **בת בתו**, ועל **בת בנו**, דהיינו, הבא על נכדותיו שהיו לו מאנוסתו.

ג. וכן הבא על **בת אשתו**. בין שהיא בתו, ובין שהיא בת שיש לאשתו מאדם אחר (שהיא בת חורגת).

ד. וכן הבא על **בת בתה**, וכן הבא על **בת כנה**.

ה. וכן הבא על **חמותו**, וכן הבא על **אם חמותו**.

ז. וכן הבא על **אם חמיו**. והגמרא תבאר את הקטע הזה.

גמרא: הבא על אשה שנשא בתה לא קתני: למדנו במשנה הבא על אשה ובתה. מדייקת הגמרא מלשון המשנה, שבהכרח מה שאמר התנא "אשה ובתה", כוונתו היא לשתי נשים, שהבא על כל אחת ואחת מהן חייב שריפה. ושתי הנשים הללו הן "אם חמותו", ו"חמותו". (ולפי זה, אין אשתו של האדם נכללת בלשון התנא "אשה ובתה").

והדיוק הוא כך. לא כתוב "הבא על אשה, שנשא בתה", דהיינו הבא על חמותו, אלא כתוב "הבא על אשה ובתה". והרי משמעות הלשון הזאת אומרת שכל אחת משתי הנשים הללו אסורות עליו. ולא מדובר בחמותו שהיא אשה אחת בלבד האסורה, אלא בשתי נשים אסורות, שעל כל אחת משתיהן הוא חייב שריפה.

ומי הן שתי הנשים האסורות, כל אחת ואחת באיסור "אשה ובתה" שנאמר בתורה במפורש שחייבים עליהן שריפה? בהכרח, שהן חמותו, ואם חמותו. שהרי רק בהן אמר הכתוב במפורש שחייבים עליהן שריפה, בעוד שכל שאר הנשים שבמשנה לא נאמר חיוב שריפה במפורש, אלא הוא נלמד מחמותו ואם חמותו.

וקתני יש בכלל אשה ובתה: ומהן נלמד לכל שאר הנשים השנויות במשנה, שחייבים עליהן שריפה.

מכלל דתרויהו: ומזה אתה למד, ששתי הנשים הללו (חמותו ואם חמותו) נאמרו בכתוב במפורש, ואילו שאר הנשים הנזכרות במשנה, חיוב השריפה עליהן נלמד מדרשה של גזירה שוה.

הניחא לאביי: כל זה מסתדר לאביי שאמר להלן לגבי מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, שהמחלוקת שלהם היא ב"משמעות דורשין", דהיינו כיצד לדרוש את הכתוב "אתהין". שהוא סובר כי לדברי הכל אם חמותו חיובה הוא בשריפה. אלא שלדעת רבי עקיבא אם חמותו נאמרה במפורש בדברי הכתוב ("אתהין"), ואילו לדעת רבי ישמעאל היא לא נאמרה בכתוב, אלא היא נלמדת מדרשה (וכפי שיבואר להלן). לפי זה ניתן לומר שמשנתנו הולכת בשיטת רבי עקיבא.

אלא לרבא: שאמר להלן כי לדברי הכל לא נאמרה אם חמותו במפורש בתורה, והמחלוקת של רבי ישמעאל ורבי עקיבא היא רק בשאלה האם ממשיך חיוב המיתה בשריפה בחמותו גם לאחר מיתת אשתו, או שלאחר מיתת אשתו אין חיוב מיתה בחמותו, והיא אסורה עליו מעתה רק באיסור בעלמא. אם כן, לדברי הכל אין חיוב שריפה של אם חמותו מפורש בתורה. ואם כן משנתנו (שמוכח ממנה שחיוב שריפה באם חמותו מפורש בתורה) כשיטת מי היא אמורה?

אמר לך רבא: אכן אין שיטה שכזאת, ולכן יש לגרוס את המשנה "הבא על אשה שנשא בתה". והיינו הבא על חמותו, שרק בה בלבד נאמר דין שריפה במפורש.

למדנו במשנה - יש בכלל "אשה ובתה" חמותו ואם חמותו ואם חמיו:
 דהיינו, שחמותו ואם חמיו לא נאמר בהן עונש שריפה במפורש, אלא הוא נלמד
 בגזירה שוה מ"אשה ובתה" האמורות בתורה במפורש.

ולשון זו, קשה בין לאביו ובין לרבא. לאביו הרי "אשה ובתה" הן חמותו ואם חמותו
 עצמן המפורשות בתורה, ואי אפשר לומר עליהן שהן "בכלל אשה ובתה".

ולרבא שתיקן את לשון המשנה ושנה בה "הבא על אשה שנשא את בתה" (דהיינו
 הבא על חמותו), קשה, כיצד אמר התנא בהמשך המשנה שחמותו היא בכלל
 הנשים הנלמדות מ"הבא על אשה שנשא את בתה"? ומתרצת הגמרא את שיטתם.

לאביו: כיון שהיה התנא צריך לשנות את 'אם חמיו' שחיוב שריפה שלה לא נאמר
 בתורה במפורש, הוא כתב בדרך אגב גם את 'חמותו' ו'אם חמותו'.

לרבא: כיון שהתנה היה צריך לכתוב 'אם חמיו' ו'אם חמותו' שאינן מפורשות בתורה
 הוא, כתב אגב כך גם את 'חמותו'.

*

מנהני מילי? מה המקור לחיוב השריפה באותן הנשים שלא נאמר בתורה במפורש
 שעונשן בשריפה.

דתנו רבנן: נאמר בפרשת קדושים "איש אשר יקח **את אשה ואת אמה** זמה היא,
 באש ישרפו אותו ואתהן". מצאנו חיוב שריפה רק במי שבא על אשה ואמה. אבל
 מנין שגם הבא על בת אשה, ובת בתה ובת בנה, חייב שריפה?

התשובה - נאמר בעונש שריפה על חמותו (בפסוק הנ"ל) "זמה". ונאמר להלן
 באזהרת בת אשתו 'זמה', ("ערוה אשה ובתה לא תגלה. את בת בנה ואת בת בתה
 לא תקח לגלות ערותה, שארה הנה, **זמה** היא"). ולכן יש ללמוד בגזירה שוה של
 "זמה זמה", שכל איסורי קורבה מחמת בת אשתו דינן בשריפה, כמו חמותו.

ומה להלן (באזהרת בת אשתו) בתה, ובת בתה, ובת בנה, נאמרו בפסוק. אף כאן,
 לגבי עונש השריפה (הנלמד בגזירה שוה של זמה זמה) בתה, ובת בתה, ובת בנה,
 כולן בשריפה.

הברייתא ממשיכה -

(א.) מנין לעשות זכרים כנקבות? - נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, מה להלן - זכרים כנקבות, אף כאן - זכרים כנקבות.

(ב.) מנין לעשות למטה כלמעלה? - נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, מה להלן - למטה כלמעלה, אף כאן - למטה כלמעלה.

ומה כאן למעלה כלמטה - אף להלן למעלה כלמטה.

הגמרא מבארת את דברי הברייטא

(א.) אמר מר - מנין לעשות זכרים כנקבות.

מאי "זכרים כנקבות"? אילימא וכו': אם נאמר שכוונת הברייטא באומרה "זכרים כנקבות", לומר מנין לנו חיוב שריפה על בת בנה של אשתו ("זכרים") כבת בתה ("נקבות"). אי אפשר לומר כן! שהרי חיובי השריפה על בת בנה ועל בת בתה, שניהם נלמדים כאחד, מכך ששניהם נכללים בפסוק יחד עם בת אשתו, שנאמר בו זמה, ולמדים את העונש בגזירה שוה של "זמה זמה" מחמותו.

אלא: שמא תאמר, שכונת התנא לומר, מנין לנו המקור לעונש שריפה על אם חמיו ("זכרים") כאם חמותו ("נקבות"). הרי גם זה לא ניתן לומר! כי הרי חיוב השריפה של אם חמותו, דין זה עדיין לא "קם" לו לתנא שהוא מפורש בתורה, כי משמע מתחילת דבריו, שהפסוק "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה", מדבר כפשוטו, במי שלוקח אשה, ואחר כך לוקח את אמה של אשתו (חמותו), ואין לנו מקור מפורש לאם חמותו. ואם כן, לא יתכן שעוד לפני שיודע התנא את המקור לשריפת אם חמותו, הוא מחזר לדעת מהו המקור לשריפת אם חמיו כמו אם חמותו!

תירוץ: אמר אביי, הכי קאמר וכו': כוונת התנא באומרו "זכרים כנקבות", מנין לעשות 'שאר הבא ממנו' = קירבה של בתו. דהיינו, בת בנו ובת בתו שאינם מאשתו, אלא מאנוסתו, כ'שאר הבא ממנה' = כקירבה של בת אשתו. דהיינו, בת בנה של אשתו ובת בתה של אשתו, כשאינם ממנו אלא רק מאשתו. ולחייבם שריפה כמו שחייבנו שריפה בשאר הבא ממנה, שלמדנוהו בגזירה שוה? והתשובה - נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, וכו'.

קושיא: והא ב'שאר' זידיה לא כתיבא ביה זמה: בפסוק האוסר את קירבת בתו מאנוסתו, ואת בת בנה ואת בת בתה, לא כתוב 'זמה'.

תירוץ: אמר רבא, אמר לי רב יצחק בר אבודימי: תחילה אנו למדים בגזירה שוה של "הנה הנה". כי בפסוק המדבר בשאר הבא ממנו (בתו מאנוסתו ובת בנה ובת בתה), נאמר כי "ערותך הנה". ובפסוק המדבר בשאר הבא ממנה, נאמר "שארה הנה". והרי זה כאילו נאמר גם בשאר הבא ממנו "זמה". ומעתה, שגם בשאר הבא ממנו נאמרה "זמה", שוב יש גזירה שוה של "זמה זמה", ללמד מחמותו חיוב בשריפה.

(ב.) אמר מר - מנין לעשות למטה כלמעלה.

מאי "למטה כלמעלה?" אילימא וכו': אם נאמר שכונת התנא היא לומר, מנין לנו חיוב שריפה על בת בנה ובת בתה ככתה. והיינו, מנין שהדורות התחתונים ב"שאר בתו" (בת בנה ובת בתה) דינם בשריפה כלמעלה, כדין בתו, הקודמת בקרבתה אליו, והיא נחשבת "עליונה" בסדר הקירבה אליו.

אי אפשר לומר כן, שהרי כולן נלמדות באותה גזירה שוה אחת מחמותו. כי כולן נכללות באותו פסוק, שכתוב בו "זמה".

אלא: שמא תאמר, שכונת התנא לומר מנין לנו חיוב שריפה על אם חמיו ואם חמותו כחמותו. הרי לא יתכן לומר כן! כי האם זה נקרא 'למטה כלמעלה'? והרי סדר הדורות הוא מלמעלה, ויורד כלפי מטה. ואם כן, אם השאלה היא מנין שאם חמיו ואם חמותו הן בשריפה כחמותו, הרי 'למעלה כלמטה', הוא!

תירוץ: תני למעלה כלמטה: עלינו לשנות את הברייתא באופן הפוך, ולכן יש לגרוס בכרייתא - מנין לעשות למעלה (אם חמיו ואם חמותו) כלמטה (כחמותו).

קושיא: אי הכי נאמר כאן זמה וכו': מה הוא הלימוד שאמר על כך התנא בכרייתא 'נאמר כאן זמה, ונאמר להלן זמה?' הרי הן עצמן לא נכתבו בפסוק, ואין לך עדיין מקור לא לאזהרה ולא לעונש עליהן. ואם הן עצמן לא כתובות בתורה, כיצד אפשר לומר שנכתבה בהן "זמה"?

תירוץ: אמר אביי הכי קאמר וכו': מנין לאסור 'שלשה דורות למעלה מאשתו', דהיינו אם חמיו ואם חמותו, הנחשבים כדור שלישי למעלה מאשתו. כ'שלשה דורות למטה מאשתו', כמו בת בנה ובת בתה של אשתו, שהן דור שלישי למטה מאשתו, שבהן נאמרו גם אזהרה וגם עונש שריפה?

התשובה - נאמר 'למטה' בכת אשתו 'זמה' ('שארה הנה זמה היא'), ונאמר 'למעלה' בחמותו 'זמה' ('כי יקח איש את אשה ואת אמה זמה היא'). מה 'למטה'

בבת אשתו, יש אזהרה ועונש שריפה שלשה דורות למטה. אף 'למעלה' בחמותו, יש עונש שריפה שלשה דורות, למעלה.

אך כל הלימוד הזה הוא ביחס לעונש שריפה ולא ביחס לעצם האזהרה, כי "זמה" הכתובה למעלה בחמותו נאמרה רק ביחס לעונש שריפה אך לא לענין האזהרה. וזהו הביאור של המשך דברי הברייתא הנ"ל -

ומה בעונש, עשה למטה וכו'. כמו שלגבי עונש שריפה השוותה התורה את ה'למטה' = את בתה ואת בת בנה ואת בת בתה, שיהיו בעונש שריפה, 'כלמעלה' = כדין חמותו שהיא בשריפה. אף באזהרה נמי, עשה 'למעלה' = את חמותו ואת אם חמותו ואת אם חמיו, כ'למטה' = שיהיו מוזהרים על כולן.

תירוץ נוסף: רב אשי אמר: אין להפוך את לשון הברייתא (בחלק השני), אלא יש לשנותה כפי שהיא כתובה ('מה להלן למטה כלמעלה, אף כאן למטה כלמעלה').

ומה שהקשינו, הרי אם חמיו ואם חמותו, אם תרצה לעשותן כחמותו, הרי זה מלמעלה למטה, לפי שכך הוא סדר הדורות, ואין זה למטה כלמעלה. התשובה - "למטה" = למטה באיסור. שאם חמותו ואם חמיו נחשבות בדרגה פחותה של חומרת האיסור, לפי שהן יותר רחוקות ממנו מאשר חמותו. ולכן למדנו שבכל זאת חמור דינם של "למטה" כמו חמותו שהיא "למעלה" בדרגת האיסור. ואת המשך הברייתא מפרש רב אשי כא"י.

עד כאן ביארה הגמרא את לשון הברייתא. ומכאן היא ממשיכה לדון בעקבות דברי הברייתא.

קושיא: אי, מה היא וכו'. שמא תאמר, כיון שאמרה הברייתא שיש לדמות את שאר הבא ממנו לשאר הבא ממנה. אם כן, לפי זה גם נאמר כך - כמו שלגבי איסור קורבה מצד אשתו, אם אמה אסורה, כך גם לגבי איסור קורבה מצדו, אם אמו אסורה!

תירוץ: אמר אביי: אמר קרא "אמך היא". המילה "היא" באה למעט, ולומר, כי רק משום אמו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום אם אמו.

רבא אמר: אין צורך למיעוט של "אמך היא", אלא אפשר לתרץ שאי אפשר ללמוד את איסור של אם אמו בגזירה שוה מאם אמה. כי בין למאן דאמר דון מינה ומינה כלומר שכאשר לומדים בגזירה שוה דבר אחד מהשני, לומדים אותו לכל דיניו

מהדבר המלמד, ואין דנים בו את דינו של הראשון כלל. ולפי מאן דאמר זה לכאורה יש ללמוד שעל אם אמו חייבים שריפה כמו על אם אמה,

ובין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה כלומר שרק לומדים את עיקר הדין מהדבר המלמד, אך עדיין יש להעמיד את הראשון כדינו, ולפיו רק את איסור האזהרה לאם אמו אפשר ללמוד מאם אמה, ולא את חיוב השריפה.

לפי שניהם אין אפשרות ללמוד בגזירה שוה. ורבא מבאר -

למאן דאמר דון מינה ומינה: יש לנו לדון בגזירה שוה את דין אם אמו מאם אמה, הן לאזהרה והן לשריפה, כך. 'דון מינה' = מה 'היא' אשתו, אם אמה אסורה - אף 'הוא' נמי, אם אמו אסורה. 'ומינה' = מה היא בשריפה, אף הוא נמי בשריפה על אם אמו.

ואת הלימוד הזה יש לפרוך -

למאן דאמר שריפה חמורה: מיתת שריפה חמורה ממיתת מסקילה, יש שלוש פירוכות:

א. מה ל"היא", - שכן אמה בשריפה, תאמר ב"הוא" - שאמו בסקילה. ואי אפשר ללמוד דבר קל מדבר חמור.

ב. ועוד יש לפרוך. היתכן שתהא אמו בסקילה, ואילו אם אמו תהיה בשריפה החמורה מהסקילה?

ג. ועוד, כיון שאומרים "דון מינה ומינה", הרי יש לנו ללמוד כך - מה היא, לא חילקת בה בין אמה לאם אמה לעונש, ובשתיהן יש חיוב שוה בשריפה. אף הוא נמי, לא תחלק בו בין אמו לאם אמו, ובשתיהן יהיה חיוב שוה בסקילה.

ולמאן דאמר סקילה חמורה: ולפיו שתי הפירוכות הראשונות אינן קיימות, בכל זאת, מכח הקושיה השלישית, לא יתכן ללמוד אם אמו מאם אמה.

ולמאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה: הרי בהכרח שיהיה הלימוד לאזהרה בלבד, כך - 'דון מינה' = מה 'היא' אם אמה אסורה, אף 'הוא' גם אם אמו אסורה. 'ואוקי באתרה' = שם באם אמה, הוא בשריפה. אבל הכא, באם אמו, בסקילה, כדאשכחן באמו (והיינו, "אוקי באתרה").

ואת הלימוד הזה יש לפרוך -

למאן דאמר שריפה חמורה: למ"ד שריפה חמורה מסקילה, יש שתי פירוכות:

הפירכא ראשונה היא על עצם הלימוד, אפילו על האזהרה. מה ל'היא', לשאר אשתו (אם אמו) שיש בה חומרה, שכן אמה בשרפה, ולכן דין הוא שיש להחמיר בה ולאוסרה. תאמר ב'הוא' בשארו, שהקילה בו התורה, שאמו בסקילה! ולכן אי אפשר ללמוד שתהא אם אמו אסורה.

ועוד יש לנו פירכא שניה. כיון שאוקי באתרה, הרי יש לנו לומר שהוא כהיא. מה 'היא' לא חילקתה בה בין בתה לאם אמה, וחייבת שריפה בשתיהן. אף 'הוא לא תחלק בו בין בתו שחיובה בשריפה, לאם אמו, ותחייב גם בה שריפה. והרי דבר זה לא יתכן, כי אי אפשר לחייב על אם אמו שריפה בעוד שעל אמו חייב סקילה, שהרי שריפה חמורה מסקילה!

ולמאן דאמר סקילה חמורה: ולמ"ד שסקילה חמורה משריפה, ולפיו לא קיימת הפירכא הראשונה. בכל אופן בגלל קושיא השניה אין אפשרות ללמוד אם אמו מאם אמה.